

τος τοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ νοῦ καὶ τῆς αὐτῆς θείας ἀπομοίρας μέτοχος ὧν τυγχάνει, ἀνευρίσκει ἑαυτὸν ἐν πᾶσι τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ ἀνθρώποις, αἰσθάνεται διὰ τὴν συγγένειαν ταύτην φυσικὴν πρὸς αὐτοὺς ἔλξιν καὶ ἀγάπην καὶ κατανοεῖ, ὅτι πάντες «γεγόναμεν πρὸς συνεργίαν ὡς πόδες, ὡς χεῖρες, ὡς βλέφαρα, ὡς οἱ στίχοι τῶν ἄνω καὶ κάτω ὀδόντων», καὶ ὅτι τὸ ἀντιπράττειν ἀλλήλοις εἶνε παρὰ φύσιν. «Τὸ μὲν οὖν προηγούμενον ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ τὸ κοινωνικόν ἐστίν» (Μ. Ἀντων., Τῶν εἰς ἑαυτὸν Γ', δ'. Β', α'. Ζ', ιγ'). Ἡ λογικότης εἶνε ἄρα κοινωνικότης. Ἐντεῦθεν ἡ σφοδρὰ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν ὁρμή. Ἐπειδὴ λοιπὸν πάντα τὰ λογικὰ ὄντα κατὰ κοινὸν καθολικὸν τῆς φύσεως νόμον νοοῦσι καὶ πράττουσι καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καθολικοῦ νόμου διορίζονται καὶ διὰ τοῦτο ἀναγνωρίζουσι ἀλλήλα ὡς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν ὄλου, ἔπεται ὅτι καθήκον ἐκάστου εἶνε τὸ προτιμᾶν τῶν ἰδίων σκοπῶν καὶ συμφερόντων τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ ὄλου, τὸ ζῆν οὐχὶ δι' ἑαυτὸ ἀλλὰ διὰ τὸ κοινόν, διὰ τὴν κοινωνίαν (Cic. de fin. III, 19, 64. Zeller ἐνθ' ἄν. 284).

Συνειδῶς δὲ ὁ ἀνθρώπος ἑαυτῷ, ὅτι ἡ αὐτὴ λογικὴ ψυχὴ ἐν πᾶσι τοῖς λογικοῖς οὐσιν ὑπάρχει, σύνοιδε τὴν ἐνότητά ταύτης καὶ διὰ τοῦτο προσίεται καὶ ἀγαπᾷ καὶ μετὰ σφοδρᾶς ἐσωτερικῆς ὁρμῆς φέρεται πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον λογικὰ ὄντα καὶ ἀσκεῖ δικαιοσύνην καὶ ἐπιείκειαν πρὸς αὐτά. Αἰσθανόμενος δὲ προσέτι, ὅτι πᾶσιν ὁ αὐτὸς ὀρθὸς λόγος ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδωρήθη, ὅτι ἐπομένως ὁ αὐτὸς νόμος καὶ τὸ αὐτὸ δίκαιον αὐτοῖς ἐδόθη, κατανοεῖ, ὅτι τὸ καθήκον αὐτοῦ εἶνε νὰ θεωρῆ ἀείποτε ὡς σκοπὸν πάσης αὐτοῦ ἐνεργείας τὸ ὄλον. Συγκρίνων δὲ πάλιν ἑαυτὸν πρὸς τὰ λοιπὰ ὄντα καὶ εὐρίσκων ὅτι πάντα μὲν ταῦτα τῶν λογικῶν ἕνεκα εἶνε κατεσκευασμένα, ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς ἄλλου τὰ χεῖρω τῶν κρειττόνων ἕνεκα, τὰ δὲ λογικὰ ἕνεκα ἀλλήλων κατανοεῖ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν ὡς ἀμεσώτατον πρόσταγμα τῆς φύσεως (Μ. Ἀντ. αὐτ. Ζ', νε'. Zeller αὐτ. 286). Δὲν δύναται τις ἄρα νὰ ζῆ καθ' ἑαυτὸν χωρὶς νὰ ζῆ ὑπὲρ ἄλλων. Οὐδέποτ' ἄρα εἶνε ὁ σοφὸς ἰδιώτης· *nunquam privatum esse sapientem* ἔλεγε κατὰ Κικέρωνα ὁ Σκιπίων (Tusc. IV, 23, 51).

Πρὸς τὰ ζῷα διὰ τὴν ἀνόμοιότητα οὐδεμίαν σχέσιν δικαίου ἔχομεν (Διογ. VII, 129), οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς (Πλουτ. περὶ Στωϊκῶν ἐναντ. XVI. Πρβλ. Zell. αὐτ. 286 σημ. 7), μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς (Διογ. VII, 119) δυνάμεθα ν' ἀσκήσωμεν δικαιοσύνην. «Ἐπὶ τοῦ συνδέσμου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς

ὑπ' ἀλλήλων ὑποστηρίξεως στήριζεται δὴ καὶ πᾶσα αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῆς φύσεως δύνამις. Μεμονωμένος διατελῶν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο τὸ ἀσθενέστατον τῶν πλασμάτων» (Zell. αὐτ. 287).

Ὅπως ἕκαστος εἶνε μέλος συμπληρωτικὸν τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, οὕτω καὶ πᾶσα πράξις τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλει νὰ εἶνε συμπληρωτικὴ ζωῆς πολιτικῆς, πρέπει εἴτε προσεχῶς εἴτε πόρρωθεν νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ κοινωνικὸν τέλος, εἰ δὲ μὴ, διασπαρτὸν βίον καὶ διαφθείρει τὴν ἐνότητά αὐτοῦ. Ὁ ἀκοινωνητὸν τι πράττων καὶ ἑαυτὸν τοῦ ὅλου ἀποσχίζων ἀπορρίπτει ἑαυτὸν τῆς κατὰ φύσιν ἐνώσεως, κείτται ὡς χεὶρ ἢ ποῦς ἢ κεφαλὴ τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποκοκομμένη. Ἐὰν θεωρῆς σεαυτὸν ἀπλῶς ὡς μέρος τῆς κοινωνίας καὶ οὐχὶ ὡς ὀργανικὸν αὐτῆς μέλος, «οὕτω ἀπὸ καρδίας φιλεῖς τοὺς ἀνθρώπους· οὕτω σε καταληπτικῶς εὐφραίνει τὸ εὐεργετεῖν· ἔτι ὡς πρέπον αὐτὸ φιλὸν ποιεῖς· οὕτω ὡς αὐτὸν εὖ ποιῶν». Κατὰ ταῦτα ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους εὐεργεσία εἶνε εὐεργεσία πρὸς ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου ἐὰν ἀποσχισθῆς, λέγει ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλόσοφος, ἐκπίπτεις ὅλης τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας (Μ. Ἄντ. αὐτ. Θ', κγ'. Ζ', ιγ'. Η', λδ'. ΙΑ', η').

Τὴν φιλίαν δογματίζει ἡ Στοά ὡς κοινωνίαν τῶν κατὰ τὸν βίον, καθ' ἣν χρώμεθα τοῖς φίλοις ὡς ἑαυτοῖς. Ὁ φίλος εἶνε οὐχὶ δι' ἄλλο τι, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν αἰρετὸς καὶ ἡ παλυφιλία ἀγαθόν.

Ὁ ἔρως εἶνε φιλίας καὶ οὐ συνουσίας. Ἡ ὥρα εἶνε ἀρετῆς ἀνθος. Τὸ δίκαιον εἶνε φύσει καὶ οὐχὶ θέσει, ὡς καὶ ὁ νόμος καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος.

Ὅστις ἐπιθυμῶν ἀνέχεται αἰσχροῦ πράγματος — οὗτος ποιήσει τοῦτ', ἐὰν καιρὸν λάβῃ. Κλεανθ. παρὰ Στοβ. Ἄνθ. 6, 19.

Ἡ Στοά, ἥτις, ὡς εἶδομεν, πλὴν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας πάντα τὰ ἄλλα ὡς ἀδιάφορα ἐκήρυξεν, ἀναγνωρίζει νῦν καὶ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ ἔχοντα ἀξίαν. Τοιαῦτα δέχεται τὰ περὶ ψυχῆν, ἥτοι τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κατὰ ταύτας πράξεις, καὶ τὰ ἐκτός, ἥτοι τὸ ἔχειν σπουδαίαν πατρίδα καὶ σπουδαῖον φίλον καὶ τὴν τούτων εὐδαιμονίαν.

Καθήκοντα εἶνε ὅσα ὁ λόγος ὑπαγορεύει νὰ πράττωμεν. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὸ τιμᾶν πατρίδα, γονεῖς, ἀδελφούς, τὸ συμπεριφέρεσθαι φίλοις· τὰ δ' ἐναντία τούτοις εἶνε παρὰ τὸ καθῆκον. Οὕτω δὲ μέγα ἀγαθὸν εἶνε τῇ Στοᾷ ἡ πατρίς καὶ ὁ φίλος, ὥστε ἐπιβάλλει τὴν αὐτοχειρίαν ὑπὲρ αὐτῶν. «Εὐλόγως, λέγει, ἐξάξει ἑαυτὸν ὁ σοφὸς τοῦ βίου καὶ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ φίλων».

Μόνον τοιαῦτα γενναῖα, φιλόανθρωπα καὶ ὑψηλόφρονα δόγματα

ἐδύναντο νὰ μορφώσωσι τοὺς μεγάλους ἐκείνους πολιτικούς χαρακτη-
ρας, τὸν Κάτωνα αὐτόχειρα γενόμενον, ἵνα μὴ ἴδῃ τὸ δούλιον τῆς
πατρίδος ἡμῶν, τὸν μέγαν Σκιπίωνα, μεγαλοφρόνως λέγοντα «οὐχ’
οἶόν τε τὴν Ῥώμην πεσεῖν, Σκιπίωνος ἐστῶτος, οὐδὲ ζῆν Σκιπίωνα
τῆς Ῥώμης πεσοῦσης», τὰ εὐγενῆ καὶ φιλόανθρωπα τῆς Κορνηλίας
τέκνα, τὸν Τιβέριον καὶ Γάϊον πίπτοντας θύματα τῆς φιλανθρωπίας
καὶ δικαιοσύνης αὐτῶν. Ὅτε ὁ Γάϊος μετὰ τὸ οἰκτρὸν τοῦ προσφι-
λοῦς ἀδελφοῦ τέλος πρὸς τὸν καθ’ ἡσυχίαν βίον ἐβουλεύθη νὰ τραπῆ,
τῆς Στοᾶς τὴν ἠχηρὰν καὶ σθεναρὰν φωνήν, αὐτῆς τὸ ἐπιβλητικὸν
φάσμα εἶδεν ὁ Γάϊος κατ’ ὄναρ ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἀγαπητοῦ ἀδελ-
φοῦ ἐπιτιμῶντος καὶ παρακελεύοντος· «Τί δήτα, ὦ Γάϊε, βραδύνεις ;
Οὐκ ἔστιν ἀπόδρασις, ἀλλ’ εἰς ἡμῖν ἀμφοτέροις βίος, εἰς δὲ θάνατος
ὑπὲρ τοῦ δήμου πολιτευομένοις πέπρωται». Τῆς Στοᾶς τρόφιμος ἦτο
ὁ Λυδίαδης, ὁ τῆς Μεγαλοπόλεως τύραννος, ὅστις τηλικαύτην ἀπέ-
δειξε φιλοπατρίαν, ὥστε κατέθηκε τὴν ἀρχὴν ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς πατρί-
δος αὐτοῦ. Αὐτῆς ὁ Ἄγις καὶ Κλεομένης, οἵτινες καὶ τὸν βασιλείου
θρόνον καὶ τὴν ζωὴν ὀλοκαύτωμα προσήνεγκον εἰς τὸν βωμὸν τῆς
πατρίδος. Ὁ Κλεομένης, ἐφ’ οὗ τοσοῦτον ἐξήρθη ἡ Σπάρτη, ὥστε
διημφισβήτει πρὸς τὴν Μακεδονίαν τὴν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν. Τῇ
βοηθείᾳ τῆς Στοᾶς Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἀνεκαίνισε καὶ ἀνεμόρφωσε
τὸ καταπεπτωκὸς τῆς Μακεδονίας κράτος καὶ ἐστερέωσε πάλιν τὴν
ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν αὐτῆς. Τῆς Στοᾶς ἰδεώδης πολιτεία
ἦτο ἡ Ἡλιούπολις τοῦ Ἀριστονίκου, ἣτις παρέσχεν αὐτῷ τὸ ὑπε-
ράνθρωπον σθένος ν’ ἀντιμετρηθῆ πρὸς τὴν κοσμοκράτειραν Ῥώμην.
Ὁ δὲ τὴν παλαιὰν τῶν Ῥωμαίων ἀνδρείαν καὶ τὰ πολεμικὰ τρόπαια
εἰς τὴν ζωὴν αὐθις ἀνακαλέσας, ὁ τὰ χρηστὰ ἤθη καὶ τὴν φιλανθρω-
πίαν καὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀρετὴν καθόλου ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰδρύ-
σας δὲν εἶνε ὁ τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τὸν βασιλείου θρόνον ἀ-
ναβιβάσας Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ «ἐπὶ τοῦ θρόνου σοφός», τὸ κόσμημα
τῶν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατόρων ;

Τὸ φοβεῖσθαι τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας ταύτης δὲν φαίνε-
ται ὑμῖν τὸ αὐτό, ὡς εἰ ἐφοβούμεθα μὴ ἀναφανῆ κατὰ τὴν νῦν τῆς
Ἑλλάδος στείρωσιν Σκιπίων τις ἢ Κάτων ἢ Μάρκος Αὐρήλιος ἢ ἄλ-
λος τις μέγας τῆς Στοᾶς τόκος ;

Καὶ ποῖον τῶν δογμάτων τῆς φιλοσοφίας ταύτης θὰ ἦτο τῇ ἡμε-
τέρᾳ πολιτείᾳ ἐπιβλαβές ; Ἐκεῖνο ἴσως, ὅπερ ἀναμιμνήσκει ἡμεῖς, ὅτι
πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶνε φύσει ἐλεύθεροι, ἢ δὲ μέγιστη τοῦ ἔθνους
ἡμῶν μερὶς τὴν αἰσχίστην ἐτι δουλεύει δουλείαν, καὶ ὅτι ἀδικοῦμεν

ἡμᾶς αὐτούς, ἡμᾶς αὐτούς ἀτιμάζομεν, ἡμᾶς αὐτούς τοῦ ἀνθρωπί-
νου σώματος ὡς ἀποκεκομμένον μέλος ἐκκρούομεν ἀμελοῦντες τῆς
σωτηρίας ἐκείνης ; ἢ τοῦτο, ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶνε
ἀπηλλαγμένος τῆς τῶν παθῶν δουλείας, ἢ νῦν ἅπαντες ἐπονειδί-
στως δουλεύομεν ; ἢ τὸ δόγμα τὸ ἀπαιτοῦν ἀπόλυτον ἁρμονίαν λό-
γων καὶ πράξεων, αὐστηράν τοῦ ἀνθρώπου ἐνότητά ἐν τε τῇ διανοή-
σει καὶ ἐν τῇ πράξει, ἐν ᾧ ἐν ἡμῖν νῦν δεινὸς καὶ ἀκήρυκτος διεξά-
γεται πόλεμος τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον καὶ
διατελοῦμεν ὄντες τὸ σπάραγμα δύο ἐν ἡμῖν πολεμίων δυνάμεων ; ἢ
θὰ ἦτο ἐπιζήμιον πρὸς τὴν νῦν ἐθνοφθόρον διχόνοιαν καὶ τὸν φθόνον
τὸ δόγμα, ὅτι ἡ λογικὴ φύσις ἐνοῖ πάντα τοὺς ἀνθρώπους οὕτως,
ὥστε ἕκαστος εὕρισκει ἑαυτὸν ἐν τῷ ἑτέρῳ ; ἢ τὸ δόγμα, ὅτι παντὸς
ἀγαθοῦ πηγὴ καὶ ρίζα εἶνε ἡ γνῶσις ; ἢ ὅτι ἀνυψοῖ τὴν φιλίαν εἰς
τὴν ἀληθῆ αὐτῆς περιωπὴν ; ἢ ὅτι τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ ἀνευδεές
θεωρεῖ ὡς τὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου ; Ἐὰν τοιαῦτα διδάγματα
νομίζωνται ἐπιβλαβῆ, τότε ποῖα εἶνε τὰ ὠφέλιμα ;

Ἡ ποῖον τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων φιλοσοφημάτων θὰ περιεῖχε διαλυ-
τικὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν στοιχεῖα ; Τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους,
ὅστις δογματίζει, ὅτι τὸ σύμπαν τοῦτο ὑπὸ δύο διευθύνεται ἀρχῶν,
μιας ἐνωτικῆς καὶ δημιουργικῆς καὶ διακοσμητικῆς, τῆς φιλίας, καὶ
ἑτέρας διαλυτικῆς καὶ φθαρτικῆς, τοῦ νεῖκος, καὶ ἐπομένως τὸ πο-
λιτικὸν αὐτοῦ σύστημα δὲν ἐδύνατο ἢ ἐπὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἁρ-
μονίας τῶν πολιτῶν νὰ στηρίξη ; τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅστις ἐπὶ πολ-
λὰς ἐτῶν περιόδους τῆς τῶν Ἀκραγαντίνων δημοκρατίας διὰ τῆς τοῦ
λόγου δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχυρᾶς φιλοσοφικῆς διανοίας προϊστάμενος
ἀπὸ τῆς πολιτικῆς πείρας φαίνεται μεταγαγὼν καὶ εἰς τὴν μεταφυ-
σικὴν τὰς δύο ταύτας ἀρχάς ; Ἡ τὸ τοῦ Ἡρακλείτου, οὗ ἀξίωμα
εἶνε « εἰς ἐμοὶ μύριοι· οὐ γὰρ πλήθει τὸ ἀληθές, ἀλλὰ φρονήσει κρί-
νεται » καὶ φαίνεται ὡς ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐμπεπνευσμένη
ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων ἡ μεγαλοφροσύνη, μεθ' ἧς ἀντετάσσοντο εἰς κατὰ
μυρίων καὶ τὸν λόγον καθίστων τῶν ἑαυτῶν πράξεων ἡγεμόνα ; Ἡ
τὸ τοῦ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου, καθ' ὃ ὁ πάγκαλος οὗτος κόσμος
ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν ἀτόμων οὕτως ἁρμονικῶς ἀπετελέσθη, ἢ δὲ
φθορὰ χωρισμὸς τῶν ἀτόμων τούτων θεωρεῖται, ἐπομένως ἐν τῇ
πολιτικῇ ἐφαρμοζόμενον δὲν ἐδύνατο ἢ τὴν ἔνωσιν τῶν πολιτῶν ὡς
ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ πολιτικοῦ ἰδρύματος νὰ ὑποβάλλῃ, τὴν δὲ
διαίρεσιν αὐτῶν ὡς λώβην καὶ διαφθοράν τῆς πολιτείας νὰ κηρύττῃ ;
Ἡ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅστις κηρύττων, ὅτι νοῦς ἐνυπάρχει ἐν τῇ

φύσει καὶ διευθύνει οὕτω σκοπίμως καὶ διακοσμεῖ οὕτως ἀρμονικῶς τὸ σύμπαν, δὲν δύναται ἐπομένως καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἡ διάνοιαν συνεκτικὴν καὶ διακοσμητικὴν ν' ἀπαιτήσῃ;

Ἄλλὰ μὴ τοῦ Σωκράτους ἡ φιλοσοφία; "Ω! ἐν τῷ θείῳ τούτῳ ἀνδρὶ δὲν ἔχομεν φιλοσοφικὸν σύστημα ὑπὸ προκειμένων καὶ συμπερασμάτων, ὑπὸ λόγων καὶ ἀκολουθιῶν ἀποτελούμενον, ἀλλ' ἔμψυχον ὀργανισμόν, ἀλλὰ φιλοσοφίαν σάρκα καὶ ὅστα φέρουσιν· ἔχομεν τὴν θεωρίαν πράξιν, τὰς ἐννοίας ἔργα. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἀρχηγὸν ὁ ὀπαδὸς αὐτῆς διὰ τῆς διανοίας, ἀλλὰ νὰ διανοίξῃ ἀπλῶς τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα ἴδῃ αὐτὸν πράττοντα· διότι δὲν διδάσκει τὴν ἀνδρείαν ὡς ἀρετὴν, ἀλλ' ἐμφανίζεται ἡμῖν ἐν Ποτιδαίᾳ (432 π. Χ.), ἐν Δηλίῳ (424), ἐν Ἀμφιπόλει (422) πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, τῶν κινδύνων καταφρονητικώτατος καὶ προσφερόμενος ὡς εἰ περιέκλειεν ἐν ἑαυτῷ στρατιᾶς ὅλης δύναμιν. Δὲν διδάσκει ἡμᾶς τὴν περὶ φιλίας θεωρίαν, ἀλλὰ παρίσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ τοὺς φίλους καὶ τὰ ὄπλα ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ σώζων καὶ τὰ αὐτῷ προσήκοντα ἀριστεῖα τῷ φίλῳ ν' ἀποδοθῶσι προθυμούμενος. Δὲν ἀναπτύσσει διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ διανοίας τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐγκρατείας ἐπισφραγίζων τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ διὰ τῶν «τὸ μὲν μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων, ἐγγυτάτῳ τοῦ θείου, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτῳ τοῦ θείου ἐγγυτάτῳ τοῦ κρατίστου», ἀλλὰ παρίσταται ἡμῖν αὐτὸς ὁ ἐγκρατέστατος ἀπάντων ἀνθρώπων, ἐλάχιστα μὲν κεκτημένος, πλουτῶν δ' ὅμως ἐν τῇ πενίᾳ αὐτοῦ καὶ πάνυ ῥαδίως ἔχων ἀρκοῦντα. Δὲν διδάσκει νὰ πειθώμεθα τοῖς νόμοις, ἀλλὰ παραδίδωσιν ἑαυτὸν ἀγνότατον θυμὰ τοῦ ὑψίστου πρὸς αὐτοὺς σεβασμοῦ εἰς τοὺς ἀδίκους αὐτῶν ἐκτελεστάς. Δὲν διδάσκει μόνον ὅτι μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον, ἀλλὰ προσφέρει ὑπὲρ αὐτῆς τὴν πολύτιμον αὐτοῦ ζωὴν, ἀποδεικνύει διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη αὐτοῦ ἦτο τοσαύτη καὶ τηλικαύτη, ὥστε προὔτιμησε νὰ συναναφύρηται μετὰ τῆς γλυκείας γῆς τῆς πατρίδος, ἄψυχον καὶ νεκρὸν πτώμα, νὰ θερμαίνωνται τὰ ὅστα αὐτοῦ ἐν τοῖς κόλποις τῆς πεφιλημένης γῆς ἢ ν' ἀποσπασθῇ αὐτῆς καὶ ζῆ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἐδάφους. Δὲν ἔχομεν διδασκαλίαν θεωρητικὰς περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἐνσενσαρκωμένην ἐν αὐτῷ, ὅστις καθ' ἀπάντα τὸν βίον αὐτοῦ οὔτε περὶ παίδων οὔτε περὶ γυναικὸς οὔτε περὶ ἑαυτοῦ ἐφρόνι-

τισεν, ἀλλὰ περιερχόμενος τοὺς περιπάτους, τὰς ἀγοράς, τὰ ἐργαστήρια καὶ ὅπου ἐδύνατο νὰ εὕρῃ ἀνθρώπους διέχεεν εἰς πάντας ἀφθόνως τὰς εὐεργεσίας συμβουλευῶν, διδάσκων καὶ ψέγων τοὺς ἀγνοοῦντας ἑαυτούς.

Δὲν διδάσκει μόνον τὴν ἔνορκον τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσιν, ἀλλ' ἐν τρικυμιώδεσι καιροῖς πανταχόθεν ὑπὸ πολλῶν καὶ ἰσχυρῶν ἀπειλούμενος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ μὴ ἐπιτρέπων ὡς πρύτανις νὰ ἐπιψηφισθῇ ἢ πρότασις τῆς καταδίκης τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις νικητῶν. Δὲν ἔχομεν ἐνταῦθα νοῦν καὶ βούλησιν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, νοῦν βασιλικῶς ἐπιτάσσοντα καὶ βούλησιν δειλῶς ἀγωνιζομένην νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἐπιτασσόμενον καὶ ἐν τῇ ἐπιτελέσει ναυαγοῦσαν, ἀλλὰ τούναντίον βούλησιν ἰσχύος σωκρατικῆς. Ποῖον λοιπὸν κίνδυνον ἔχει ἡ πολιτεία ἡμῶν ἀπὸ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας; Ἴσως ὅτι θὰ μορφώσῃ μιμητὰς τοῦ Σωκράτους!

Ἄλλὰ διατί λαμβάνω τὰ σοβαρὰ τῆς ἀρχαιότητος φιλοσοφήματα, ἐν' ἀποδείξω τὸ θέμα μου, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὰ τὰ ἀποκηρυττόμενα ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ἡδονικὰ συστήματα, αὐταὶ αἱ παραφυσάδες τῆς φιλοσοφίας ἐπαρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν; Τί πρεσβεύουσιν ὁ Ἀρίστιππος καὶ ὁ Ἐπίκουρος ὡς σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου; Τὴν ἡδονήν, τὸ ἡῤῥστα καὶ ἡδιστα βιοτεύειν, τὸ ὡς οἶόν τε ἀλύπως ζῆν. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἡδονικοὶ καὶ τρυφηλοὶ οὗτοι ἄνθρωποι συναισθάνονται ὅτι, ἵνα ἔχωσι τὰ μαλακά, ὀφείλουσι νὰ ἐπιδιώκωσι τὰ σκληρά· ἐν' ἀπολαύωσιν ἡδονῆς, ἀνάγκη νὰ ὑποβάλλωνται εἰς πόνους. Καὶ οὗτοι οἱ φιλόζωοι καὶ φιλόψυχοι ἄνθρωποι, ἐὰν θέλωσι νὰ εἶνε ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς, ἐὰν ὄντως φιλοσοφῶσιν, ὀφείλουσι νὰ καταφρονῶσι τῆς ζωῆς πολλῶ τῶν ἄλλων προθυμότερον καὶ νὰ προκινδυνεύωσι τῆς πολιτείας μετὰ πολλῶ μείζονος πεποιθήσεως καὶ ὁρμῆς. Διότι ἀνευ πολιτείας καλῶς ὀργανωμένης, ἀπὸ ἐξωτερικῶν κινδύνων πάμπαν ἀπηλλαγμένης, ὑπὸ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐτοιμότητος τῶν πολιτῶν πρὸς ἐθελοθυσίαν ὠχυρωμένης, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ εὐδαιμονία, ἣν ἐπιδιώκουσιν; Οὗτοι ὀφείλουσιν ἄρα νὰ εἶνε πολλῶ γενναϊότεροι καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀφειδέστεροι ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Ἐὰν δὲ πράγματι φαίνωνται τούναντίον, τοῦτο εἶνε φιλοσοφικὴ ἀντίφασις.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ διδασκαλία τοῦ φοιβολήπτου προστάτου τῆς ἐπικουρείου φιλοσοφίας, τοῦ Λουκρητίου, ἣτις πολεμεῖ τὸν τοῦ θανάτου φόβον ὡς αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς δηλητηριάζοντα πᾶσαν καθαρὰν ἡδονὴν καὶ ὠθοῦντα τὸν ἄνθρωπον εἰς κακουργήματα,

ὡς τυφλοῦντα αὐτὸν εἰς βαθμὸν τηλικούτον, ὥστε νὰ μὴ ὄρα ὅτι διώκει τοῦθ' ὅπερ προσπαθεῖ ν' ἀποφύγη, ἥτις στηλιτεύει τὴν θήραν τοῦ πλούτου καὶ ἀντιτάσσει αὐτῇ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν αὐτάρκειαν, ἥτις διδάσκει, ὅτι πολλῶ βέλτιον εἶνε τὸ πείθεσθαι ἡσυχίας ἀπολαύοντα ἢ τὸ ἄρχειν καὶ βασιλεύειν, ἥτις ἐκθειάζει τὸ ὕψος καὶ τὴν θειότητα τῆς ὑπὸ τῶν Ἐπικουρείων μετὰ θερμότητος καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἄκρου θεραπευομένης φιλίας, καὶ αὐτῇ, λέγω, τοῦ Λουκρητίου ἡ διδασκαλία θὰ ἦτο ὑπὲρ πάντα λόγον προτιμότερα τῆς νῦν παρ' ἡμῖν κρατούσης ἀνευίας καὶ ἀνευματιστίας· διότι θὰ ἐδίδασκεν ἡμᾶς νὰ μὴ ἀτιμάζωμεν τὸ σεμνὸν τῆς πατρίδος πρόσωπον ὑπὸ φιλοψυχίας, νὰ μὴ διαπληκτιζώμεθα δι' εὐτελεῖ κερδάρια, νὰ μὴ ποδοπατῶμεν ὡς ῥάκη ἀποκαθημένης τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, νὰ ἔχωμεν μείζονα πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἢ φθόνον.

Ἄλλὰ δὲν ἀνήκομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν πατριωτικὴν, τὴν βαθύ φέρουσαν τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς, τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνήκομεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν νεωτέραν, τὴν κοσμοπολιτικὴν, τὴν οὔτε διὰ τειχῶν, οὔτε διὰ φραγμῶν θρησκευτικῶν καὶ διανοητικῶν χωρίζουσαν ἀλλήλων τὰ ἔθνη.

Ἔστω· ἀλλ' εἰς μῆκος μέγα θὰ ἐξετείνετο ὁ λόγος, ἂν ἐπεχείρουν νὰ διεξέλθω τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν νεωτέρων συστημάτων. Περιορίζομαι νῦν εἰς τὴν ἐξῆς βραχεῖαν ὑπόμνησιν.

Τοῦ Καντίου ἡ φιλοσοφία ἀνύψωσε τὸ γερμανικὸν ἔθνος ἐν τε τῇ πράξει καὶ τῇ θεωρίᾳ ὑπὲρ πάντα τοῦ κόσμου τὰ ἔθνη, τοὺς δὲ Πρώσσους διὰ τῆς ἀυστηρᾶς αὐτῆς ἠθικῆς οὔτω προσήλωσεν εἰς τοῦ καθήκοντος τὴν ἐκπλήρωσιν, ὥστε κατέστησεν αὐτοὺς τὴν ἱερὰν ζύμην, τοὺς ἡγεμόνας πασῶν τῶν γερμανικῶν φυλῶν. Χαρακτηριστικὸν πρὸς τούτοις εἶνε καὶ τόδε, ὅτι τῶν Πρώσσων μεγαλοκτηματιῶν, τῶν ἀπελευθερωσάντων τοὺς δούλους τῶν κτημάτων, πρῶτοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Καντίου.

Ὁ δὲ Φίχθιος τηλικούτον ὑπεράνθρωπον θάρρος ἦντλει ἐκ τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, ὥστε, ὅτε ὁ φοβερός τῶν Γαλατῶν λέων κατεῖχεν ἀσπαίρουσαν σύμπασαν τὴν Γερμανίαν εἰς τοὺς ὄξεις αὐτοῦ ὄνυχας καὶ ἠνωρθωμένην ἔχων τὴν δεινὴν αὐτοῦ χεῖρην ἔρριπτε πανταχόσε τὰ φονικὰ αὐτοῦ βλέμματα εἴ που ἤθελεν ἀνακαλύψῃ δειλὸν τι ἀνθρώπινον πλάσμα, ἀποπειρώμενον νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως, ἵνα κατασπαράξῃ αὐτὸ αὐθωρεῖ, τότε ὁ Φίχθιος θείας τῶ ὄντι πεπληρωμένος δυνάμεως ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, πρὸ τῶν ὀμμάτων, ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ φοβεροῦ λέοντος ὧν ἐτόλμα νὰ κηρύττῃ

δημοσία κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1807 - 1808 τοὺς πατριωτικωτάτους ἐκείνους λόγους πρὸς τὸν γερμανικὸν λαὸν ὑπὲρ ἀναστάσεως τῆς πεπτωκυίας πατρίδος.

“Ὅτε δ’ οἱ καλούμενοι φρόνιμοι προὔβαλον αὐτῷ τὸν μέγιστον κίνδυνον, εἰς ὃν ἐξετίθει τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὅτε ὑπερίμνησκον αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν σύζυγον, τὰ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ καθήκοντα, ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀπεκρίνετο «τὸ ἀγαθὸν εἶνε ἐνθουσιασμός, εἶνε ἕξαρσις· ὁ τῆς ζωῆς μου κίνδυνος οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, μᾶλλον δὲ ἐδύνατο τὰ μέγιστα γὰρ ὠφελῆσαι. Ἡ σύζυγός μου καὶ ὁ υἱός μου δὲν θὰ ἐστεροῦντο τῆς βοήθειας τοῦ ἔθνους, ὁ υἱός μου θὰ περιεβάλλετο τὴν λαμπρότητα, ὅτι ἔχει πατέρα μάρτυρα. Τοῦτο δὲ θὰ ἦτο ὁ ἀριστος κληρὸς. Κάλλιον δὲν θὰ ἐδυνάμην γὰρ χρησιμοποιήσω τὴν ζωὴν μου». Ἐξυψῶν δὲ τὸν μὲν ἀγῶνα τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς ἀγῶνα τῆς ἀνθρωπότητος, ἑαυτὸν δὲ εἰς καθηγεμόνα καὶ σωτῆρα αὐτῆς μέμφεται πικρῶς τοῖς ἐμποδῶν γινομένοις πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιχείρησιν ἐκ λόγων εὐτελῶν καὶ ἑαυτοῦ ἀναξίων. Λοιπὸν, λέγει, χάριν ἐνός, ὅστις οὕτως ὠφελεῖται, καὶ χάριν τῶν φοβουμένων, πρέπει γὰρ ταπεινωθῆ καὶ καταποντισθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἐπιβάλλει τοῦτο ἡ καρδία αὐτοῦ, γὰρ προφυλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τῆς πτώσεως; Τί δὲ θὰ ἦτο τὸ ὑψιστον καὶ ἔσχατον, ὅπερ ἐδύνατο γὰρ πάθῃ οὗτος; Γινώσκουσί τι ἀνώτερον τοῦ θανάτου; Ἄλλ’ ὁ θάνατος ἀναμένει πάντας ἡμᾶς καὶ χωρὶς τούτου, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπότητος εὐγενεῖς ψυχαὶ κατεφρόνησαν τοῦ κινδύνου τούτου καὶ δι’ εὐτελέστερα ἔτι πράγματα· διότι ποῦ ὑπῆρξέ ποτε ὑψηλοτέρα τῆς παρούσης ὑπόθεσις; Τίς ἔχει τὸ δικαίωμα γὰρ παρέμβῃ εἰς ἐπιχείρησιν ἐπὶ τῷ κινδύνῳ τούτῳ ἀναληφθεῖσαν; Γινώσκω, λέγει, κάλλιστα τί τολμῶ. Γινώσκω ὅτι δυνατὸν ὅπως τὸν Palm γὰρ διαπεράσῃ καὶ ἐμὲ σφαῖρα μολύβδου. Ἄλλ’ οὐδὲν με πτοεῖ τοῦτο· εὐχαρίστως θὰ ἀπέθνησκον ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ μου.

Καὶ καθόλου ὁποιοῦδήποτε φιλοσοφικοῦ συστήματος καὶ ἂν ἐπισκοπήσωμεν τὰς ἀρχάς, θὰ εὐρίσκωμεν πάντοτε ὡς θαυμαστὴν ἐπιφθὸν τὸ σωκρατικὸν ἐκεῖνο: «Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ’ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν».

Οὔτε ἡ πολιτικὴ ἱστορία ἄρα, οὔτε τῆς φιλοσοφίας ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιουῦσι τὴν κατὰ τῆς φιλοσοφίας κατηγορίαν, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον διακηρύττουσι. Δὲν ἠρύσθησαν ἄρα τὴν γνώμην αὐτῶν οἱ τῆς φιλο-

σοφίας κατήγοροι ἐκ τῆς γνησίας καὶ ἀθολότου πηγῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀγορῶν. Μόνον ἐν αὐταῖς δύνανται ν' ἀκούωνται τάξιώματα: ὁ σφῶν σφζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ὅτι ἕκαστος ὀφείλει ν' ἀνυψωθῆ πάση μηχανῇ ἀδιαφορῶν, ἐὰν ὡς κλιμαξ αὐτοῦ θὰ χρησιμεύσωσι τὰ πτώματα τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Μόνον ἐκεῖ δύναται νὰ χωρίζηται ἡ ὕλική τοῦ ἔθνους πρόοδος ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ μὴ ἐξετάζηται ὁ τύπος τῆς κτήσεως, ἀλλὰ τὸ ποσὸν μόνον καὶ ἡ ἀγοραία ἀξία. Μόνον ἐκεῖ δύναται νὰ διακρίνηται ὁ βίος εἰς δύο χώρας, καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν τούτων νὰ τάττηται τὸ πράττειν κατὰ τὸ συμφέρον, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι ἡ φιλοσοφία, ἣν ἐπιθυμοῦσι ν' ἀποκλείσωσι τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἀπὸ πολλοῦ ἐν αὐτῇ ἐντεθρονισμένη καὶ κατέχει καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῆς καὶ ῥυθμίζει τὰς πράξεις καὶ πᾶσαν αὐτῆς κίνησιν.

Πρέπει νὰ εἶνέ τις πολὺ ἀνοήμων ἢ ἄγαν ὑποκριτής, ἵνα μὴ παραδεχθῆ ὅτι τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν τοιαύτη ἀκριβῶς διανόησις κυβερνᾷ, ἢ ἀρνηθῆ, ὅτι δὲν κατέχει τὰς κεφαλὰς πάντων ἡ ἰδιοτέλεια, ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀδιαφορία πρὸς πᾶν καθ' ἑαυτὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἡ μεγίστη καὶ ἐμπαθεστάτη δραστηριότης πρὸς πᾶν ἡμῖν αὐτοῖς ἢ τοῖς περὶ ἡμᾶς ὠφέλιμον καὶ συμφέρον· ὅτι τὴν ἀλλήλων ἀγάπην ἀντικατέστησεν ἡ φιλαυτία, τὴν τῶν κοινῶν συμφερόντων ἀμυναν ἡ ἐκπόρθησις αὐτῶν, ὅτι τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ πάτριον, τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων ἀπέβη θυσιάζειν τοὺς φίλους ὑπὲρ ἑαυτῶν· τὸ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θηκῶν καὶ ἱερῶν καὶ πατέρων κατέστη ἀπεμπολεῖν τὰ τῶν πατέρων σέβη χάριν αἰσχροῦ κερδαρίου· ὅτι τὴν ἐλληνικὴν ἀρετὴν, ἥτοι «τὴν ἕξιν, ἀφ' ἧς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει», ἀντικατεστήσαμεν διὰ τῆς ἕξεως περὶ τὸ ψεύδεσθαι καὶ ἐξαπατᾶν· ὅτι τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ διανοημάτων ἡμῶν τούτων, ὅτι τῆς φιλοσοφίας ἡμῶν ταύτης καινὴν διευτυπώσαμεν καὶ ἀρχὴν τὸ «μὴ χάνεσαι».

Μὴ χάνεσαι, ἐὰν φθειρῶνται τὰ κοινά! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν βλάπτηται ὁ συμπολίτης σου, ἀρκεῖ σὺ νὰ μένης ἀβλαβής! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν δημόσια συμβαίνωσιν ἀδικήματα, ἀρκεῖ σὺ νὰ μένης ἀθικτος! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν ὁ δημόσιος πλοῦτος κατασωτεύηται, ἀρκεῖ ἡ σὴ περιουσία νὰ μένη ἀκεραία! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν οἱ μὲν ἄχρηστοι καταλυμαίνωνται τοῦθ' ὅπερ ὀφείλον νὰ προβιάσωσιν, αἱ δὲ χρησταὶ τοῦ ἔθνους δυνάμεις ὡς ἄχρηστοι ἐξαφανίζωνται ὀδυρόμεναι, ὡς ὁ ἐν Πλαταιαῖς τῇ τε ἰδέᾳ κάλλιστος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῷ σώματι μέγιστος ἐν τῷ

στρατῶ ἐκείνῳ, οὐχὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι φθίνουσι καὶ παρέρχονται χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν δημόσια ἀδικήματα μένωσιν ἀτιμώρητα, ἀθῶοι δ' ἐνοχοποιηθέντες ἀδίκως πάσχωσιν, ἀρκεῖ ἡ εὐπάθειά σου, ἡ ἡσυχία σου νὰ μὴ ταραχθῇ ἢ ὑλικόν τι συμφέρον, ἀλόγιστός τις συμπάθεια νὰ θεραπεύηται! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν τὰ πάντα ἄνω ποταμῶν χωρῶσιν, ἀρκεῖ τὸ προσφιλές τῶν μικροσυμφεροντιδίων ῥυάκιον, νὰ ἐξακολουθῇ τὸν ἡρεμον αὐτοῦ ῥοῦν.

Ἐξῶθεν λοιπὸν θὰ εἰσέλθῃ ἡμῖν ἡ φιλοσοφία αὕτη ἣ ἔχομεν αὐτὴν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἰδρυμένην καὶ διευθύνουσαν ἐκεῖθεν πᾶσαν κίνησιν καὶ νόησιν ἡμῶν; Ἐνῶ ἄρα ἡ ἐχθρὸς εὐρίσκεται ἐντὸς πυλῶν καὶ λυμαίνεται καὶ φθείρει τὰ πάντα, ἡμεῖς θέλομεν ν' ἀποτειχίσωμεν τὰς πύλας, ἵνα μὴ ἐξῶθεν εἰσέλθῃ. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἄρα συμβαινόντων καὶ ὀρωμένων συνεκροτήθη τῆς φιλοσοφίας ταύτης τὸ φοβερὸν εἶδωλον, εἶτα δὲ δι' εὐχεροῦς τῆς φαντασίας πράξεως ἐξεδιώχθη τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος, καὶ νῦν ἀπαιτούμεν, ἵνα κλεισθῶσιν ἀσφαλῶς αἱ εἰσοδοὶ, ἵνα μὴ ποθεν εἰσελάσῃ.

Ἄλλ' εἶνε αὕτη ἡ φιλοσοφία, ἣν οἱ προνοητικοὶ ἄνδρες φοβοῦνται καὶ εἰς ἣν ἐπιθυμοῦσι νὰ μένωσι στερρῶς κεκλεισμένοι αἱ πύλαι τοῦ ἱεροῦ τούτου τῆς σοφίας τεμένους; Πολλοῦ γε καὶ τοῦ παντός δεῖ. Ἡ ἄνωτέρω περιγραφεῖσα φιλοσοφία εἶνε ἡ αὐτοσχέδιος διατύπωσις τῶν καταστάσεων κοινωνίας πάντῃ ἀφιλοσόφου, εἶνε ἡ ἔκφρασις πολιτείας κλυδωνιζομένης ὡς νεῶς ἄνευ πυξίδος, ἄνευ πηδαλίου, ἄνευ ἔρματος, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἄνευ φιλοσοφίας. Τοιαύτη δὲ κατάστασις τοσοῦτον ἀπέχει νὰ εἶνε φιλοσοφική, ὥστε καὶ εἴ ποῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαίνεται, οὐ μόνον δὲν ἀποδέχεται αὐτὴν ἡ φιλοσοφία ὡς ἑαυτῆς οὔσαν, ἀλλὰ καὶ ὡς λύμην καὶ ὡς ἀναίρεσιν τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως χαρακτηρίζει. Εὐρέθη ποτὲ κατὰ τὸν πέμπτον π.Χ. αἰῶνα ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἐν τιοῦτῳ σάλῳ καὶ ταραχῳ, ὅτε αἱ ἰδιοτροπίαί τῆς αὐθαιρέτου δόξης τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου ἀντικατέστησαν τὰς ἀδιασείστους κρηπίδας τῆς ὑγιοῦς φιλοσοφίας· ἀλλὰ τὴν ἀξιοθρήνητον ἀποπλάνησιν ἐκείνην τῆς ἑλληνικῆς διανοίας δὲν ἔχουσι πῶς νὰ στιγματίσωσι καὶ στηλιτεύσωσι δεόντως ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀνεφάνη καὶ πάλιν ἐν τῇ τοῦ Ἀριστίππου σχολῇ καὶ τῇ τοῦ Ἐπικούρου· ἀλλὰ ταῦτα θεωροῦνται παράσιτα, τὴν καλλονὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς φιλοσοφίας δένδρου ἀσχημίζοντα, ἅπερ αὐτὴ ἔσπευσε νὰ ἐκσπάσῃ ὡς τάχιστα ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτῆς. Τοῦ Μητροδώρου τάκολαστήματα οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἐπίκουρος ἀποδέχεται καὶ τῆς Κυρη-

ναϊκής Σχολής τὰ ὑπερσαρκώματα θὰ ἔσπευδε νὰ ἐκριζώσῃ ἢ καλαισθητικὴ τοῦ Ἀριστίππου φύσις. Ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου οὐδέποτε ἐλάτρευσε τὴν ἄνουν ὕλην, εἰ μὴ μόνον ὅτε ἐπαύσατο διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὑπὸ φιλοσοφικῆς μεθόδου, εἰμὴ ὅτε ἐπαύσατο φιλοσοφοῦσα. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠγάπησε τὴν πατρίδα πλέον τῆς φιλοσοφίας. Ἀνάγνωτε τὴν Ἀπολογία καὶ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξῆρεν εἰς τοιοῦτον ἰλιγγιωδὲς ὕψος τὴν φιλίαν ὡς ἡ φιλοσοφία. Ἀνάγνωτε τὸ βιβλίον Θ' καὶ Ι' τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠσθάνθη τὴν πρὸς τοὺς ὁμοίους ἡμῶν ἀνθρώπους ἀγάπην βαθύτερον τῆς φιλοσοφίας. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξετίμησε τὰ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἀγαθὰ κάλλιον τῆς φιλοσοφίας. Ἀνάγνωτε τὰ περὶ πολιτείας συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ Ζήνωνος παραδεδομένα. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠνέσχετο τὰς ἀδικίας τῶν ὁμοίων αὐτῷ μετὰ πράκτορος μείζονος τῆς φιλοσοφίας. Ἔστωσαν παραδείγματα ὁ Σωκράτης, ὁ Ἐπίκτητος, ὁ Βοήθιος.

Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφάνη πρὸς τὴν ἀγνωμοσύνην τῆς εὐεργετηθείσης κοινωνίας συγγνωμονικώτερος τῆς φιλοσοφίας· παράδειγμα τρανότατον ὁ Σωκράτης. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφάνη εὐσεβέστερος οὐδ' ἐλάτρευσε τὸ θεῖον ἀξιοπρεπέστερον τῆς φιλοσοφίας. Οὐδεὶς οὐδέποτε παρέσχε τῇ ἀνθρωπότητι τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἀκομπότερον καὶ μετριοφρονέστερον τῆς φιλοσοφίας. Ἐνθυμήθητε αὐτοὺς τὸν Σωκράτην, τὸν Σπινόζαν, τὸν Κάντιον. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐνέπνευσε τοῖς ἀνθρώποις τηλικαύτην ἀφιλοκερδῆ φιλανθρωπίαν ἠλίκηνη ἢ φιλοσοφία. Οὐδεὶς οὐδέποτ' ἐξετίμησε καὶ ἐθαύμασεν οὕτω προσηκόντως τὸ θεῖον τῆς ζωῆς δῶρον ὡς ἡ φιλοσοφία.

Τίς δὲ — ἵνα πρὸς τὰς σημερινὰς τοῦ ἔθνους περιστάσεις ἀποβλέψωμεν — τίς τοῦ φιλοσοφοῦντος κάλλιον δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ, τί ὀφείλομεν πρὸς τὴν μεγαλάνυμον Μακεδονίαν, τὴν διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους διαπαιδαγωγήσασαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διὰ τῆς δημιουργικωτάτης ἐκείνου διάνοιας κρηπίδα πάσης μεθόδου καὶ πάσης ἐπιστήμης τὸν ἑλληνισμόν καταστήσασαν, τὴν διὰ τοῦ μεγάλου αὐτῆς υἱοῦ Ἀλεξάνδρου τὰς εὐγενεστάτας ἰδέας ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διασπείρασαν καὶ τὸν ἀποθεοῦντα τὸν ἀνθρώπον θρησκευτικὸν τύπον παρασκευάσασαν; Τίς δύναται νὰ κατανοήσῃ βαθύτερον τοῦ φιλοσοφοῦντος ὅποσα ὀφείλομεν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῆς ἑλληνικῆς δόξης, τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου, ἐξ ἧς αἰ λαμπρόταται διάνοιαι, ἐξ ἧς οἱ τηλαυγεῖς ἀστέρες τοῦ διανοητικοῦ τῆς Ἑλλάδος

στερεώματος ανεφάνησαν, ἐξ ἧς Ὁμηροὶ καὶ Θάλητες, Ἀναξίμανδροι καὶ Ξενοφάναι, Πυθαγόραι καὶ Ἡράκλειτοι καὶ Ἀναξαγόραι καὶ Ζήνωνες καὶ Χρύσιπποι καὶ ἡ ἄλλη σεπτὴ τῶν ἀθανάτων ἐλλήνων φιλοσόφων χορεία; Τίς τοῦ φιλοσοφοῦντος κάλλιον γινώσκει νὰ θαυμάζη οἷα κολουμβήθρα ἐλληνισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ Θράκη οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρις ἀλώσεως, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, ἥτις καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐξηντλήθη χορηγοῦσα τὰς χαριεστάτας ἐν παντὶ κλάδῳ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐπιστήμης διανοίας; Ὁ φιλοσοφῶν πάντων μάλιστα δύναται νὰ φαντάζεται ἡλικίην δόξαν ἐλληνικὴν διηγοῦνται ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ Ἀφρική. Αὐτὸς πάντων μάλιστα δύναται νὰ ἐξαρθῆ εἰς τὰ ὕψη τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλείου, νὰ αἰσθανθῆ βαθύτατα τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, νὰ ἐμφορηθῆ ἀνυπερβλήτου ἐθνικῆς ὑπερηφανίας, νὰ ἐντείνῃ πάντων μάλιστα τὰς φυσικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἵνα μὴ ἀνάξιος φανῆ τοιούτων παραδόσεων, τοιαύτης χρυσοσελίδου ἱστορίας. Αὐτοῦ τὰ στήθη δύνανται παντὸς ἄλλου μᾶλλον νὰ εὐρύνωνται, ὥστε νὰ περιλαμβάνωσιν ἐν ἀγάπῃ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν ἣ το ἐλληνικὸν ἔθνος ἔδρασεν, ἐμεγαλούργησεν, ἀφθονα καὶ γόνιμα σπέρματα ἐγκατέσπειρεν· αὐτοῦ ἡ ψυχὴ δύναται νὰ θερμαίνεται ὑπὸ ἰσοθέου πρὸς πάντας ἀγάπης καὶ ἡ καρδία νὰ πάλληται ὑπὲρ πάντων τούτων. Αὐτὸς πάντων μάλιστα δύναται νὰ θεωρῆ ζηλωτὸν τὸν ὑπὲρ τοιαύτης πατρίδος θάνατον, νὰ εὐχῆται αὐτὸν ὡς τὴν ὑπερτάτην τοῦ βίου ἡδονήν, ὡς τὴν ἑαυτοῦ ἀποθέωσιν.

Ἡ φιλοσοφία καθαίρει καὶ ἀνυψοῖ τὴν θρησκείαν. Ἡ φιλοσοφία μετριάζουσα τὴν φύσει πρὸς τὴν μονομέρειαν, πρὸς τὴν ἄγαν πρακτικὴν καὶ βαναυσουργίαν κλίνουσαν ἐπιστήμην παρέχει αὐτῇ πτέρυγας πρὸς πτήσεις. Ἡ φιλοσοφία χορηγεῖ τῇ πολιτείᾳ κόσμον μὲν καὶ ζωῆς χάριν ἐν εἰρήνῃ, δύναμιν δὲ μεγαλουργῶν ἐν πολέμοις. Ἡ φιλοσοφία καθίστησι τὸν οἶκον παιδαγωγικὸν φυτώριον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἐξευγενισμόν καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ φιλοσοφία ἀναπαύει τὴν ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, δι' ἣν ἀκατασχέτως φέρεται πρὸς γνῶσιν τῶν ἐσχάτων λόγων, τῆς ὑπάρξεως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν ἀπείρων κόσμων.

Ἐξ αὐτῆς δύναται νὰ προσδοκᾷ καὶ ἡ ἡμετέρα κοινωνία ἀγαθόν τι. Ἡ θεραπεία τῆς φιλοσοφίας ἐπιβάλλεται ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν παραδόσεων τῆς ἡμετέρας φυλῆς ὡς ὁ οὐσιώδης αὐτῆς χαρακτήρ, οὐ μόνον, διότι εἶνε ὁ πολυτιμότετος ἡμῶν ἐθνικὸς θησαυρός, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστορία διδάσκει,

μόνη ἡ ἠθικὴ ἀξία ἐπιζητῆσαι τοῖς ἀνθρώπινοις πράγμασιν. Ἡμεῖς δὲ καταπεπονημένοι ὑπὸ μανιώδους ἀγῶνος ἐπὶ 24 ἤδη αἰῶνας διαρκούντος καὶ νῦν ὑπὸ δεινοτέρων ἢ ἄλλοτέ ποτε κινδύνων ἐπαπειλούμενοι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐπιπλεύσωμεν τοῦ ἐπιχειμένου κατακλυσμοῦ, ὅταν λάβωμεν παρὰ τῆς φιλοσοφίας ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τῆς Λευκοθέας «κρήδεμνον ὑπὸ στέροιο τανύσσαι ἄμβροτον», τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ὅταν δεῖξωμεν ὅτι πρὸς τὸν τῆς ἀνθρωπότητος προβιβασμὸν εἰμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπαραίτητον στοιχεῖον. Ταύτην δὲ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ διὰ μόνης αὐτῆς δυνάμεθα νὰ προσκτησώμεθα.

Μὴ προσέχετε, φίλοι μου, πρὸς ἐκείνους, οἵτινες τὸν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπον καὶ τὰ ἔθνη ὡς ἀνόργανον ὕλην ὑπολαμβάνοντες νομίζουσιν ὅτι δι' ἐξωτερικῶν προσθηκῶν καὶ ἐπιθεμάτων αὖξονται καὶ ἀνυψοῦνται ταῦτα, ἐν ᾧ ἀπλῆ καὶ ὅλως χυδαῖα παρατήρησις διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἔμψυχος ὀργανισμὸς ἔσωθεν αὖξεται καὶ τελειοῦται. Μηδὲ προσέχετε πρὸς τοὺς κραυγάζοντας καθ' ἑκάστην πλοῦτον, εὐμάρειαν βίου, χλιδὴν, καὶ παριστῶντας ταῦτα ὡς σκοπὸν τοῦ βίου. Ταῦτα δύνανται νὰ ἐπιζητῶσιν οἱ καταπεπονημένοι ὀργανισμοί, οἱ γεγηρακότες λαοί, οἱ ἀναπαύσεως ἀνάγκην ἔχοντες, οἱ θέλοντες νὰ σχηματίσωσι Συβαριτῶν πολιτείαν καὶ οὐχὶ κοινωσίαν γενναίαν, σφριγῶσαν, ζωὴν εἰς τὰς μελλούσης γενεᾶς ὀφείλουσαν νὰ ἐνοφθαλμίση. Ἄθλος ἡμῶν δὲν πρόκειται νὰ καταστήσωμεν τὴν νέαν Ἑλλάδα Σύβαριν, οὐδὲ Τάραντα, οὐδὲ χρυσὴν Κόρινθον, ἔν' ἀφθονώτερα εἰς τοὺς μέλλοντας Μομμίους καὶ Σύλλας παρασκευάσωμεν λάφυρα, ἀλλὰ νὰ κατασκευάσωμεν αὐτὴν εὐγενῆ ζύμην τῆς ἀνθρωπότητος, πολύτιμον τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ λίθον, ὃν οἱ ἀρχιτέκτονες νὰ μὴ δύνωνται ν' ἀποδοκιμάσωσι. Δὲν ἐστερεῖτο πλούτου τὸ ἄλλοτε τροπαιοφόρον ἔθνος τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1870, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἐκώλυσε ὁ ἀφθονος αὐτοῦ πλοῦτος τὴν φοβερὰν ἐκείνην ταπείνωσιν αὐτοῦ. Δὲν ἐφημίζετο ἐπὶ πλούτῳ τὸ σοφὸν τῶν Γερμανῶν ἔθνος, ἀλλ' ἡ πενία αὐτοῦ κατ' οὐδὲν ἐκώλυσε νὰ κατορθώσῃ τὰ πρωτοφανῆ ἐκεῖνα ἐν τῇ ἱστορίᾳ μεγαλουργήματα. Οὐχὶ πλοῦτον, φίλοι μου, οὐχὶ εὐμάρειαν, καὶ σεσηπότων καὶ ἀψύχων ὀργανισμῶν παρηγορήματα, ἀλλ' ἀξίαν ἡμεῖς ἄς ἐπιδιώκωμεν· διότι αὕτη μόνη εἶνε ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος καὶ τοὺς ἔχοντας ταύτην εἰς τὴν ἀθανασίαν παραπέμπει Ἡμῶν σύμβολον ἔστω τὸ πάτριον. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· τὸ μὲν γὰρ ἔμπεδον αἶψι, χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτ' ἄλλος ἔχει.

Φίλοι όμιληταί, από σήμερα αναλαμβάνω να υποδείξω ύμιν τήν ιεράν όδόν, ήν διήνυσε τής ανθρωπότητος ή διάνοια, να εισαγάγω ύμας εις τούς ευγενεστάτους αύτης όλυμπιακούς αγώνας, ένθα ή άμιλλα και ό αγών είνε υπέρ τής σεμνής άληθείας, υπέρ τής αναπαύσεως τής κατατρυχούσης τόν άνθρωπον άνησυχίας περι τής αρχής αύτου, τής αποστολής και του σκοπού τής υπάρξεως αύτου έν τώ κόσμω. Έν ταίς όλυμπίοις δε τούτοις καθορώντες ότι τώ πλείστον του ιερου χώρου κατέχεται υπό οικείων και συγγενών, ότι οί πρώτιστοι και μεγαλοπρεπέστατοι άνδριάντες των περικοσμούντων τόν χώρον τουτου Όλυμπιονικών, ότι οί Ηρακλείς και οί Κόροιβοι και των άλλων μεγαλωνύμων άθλητών τά λαμπρά αναστήματα είνε οί πατέρες ήμών, ρήγος ιερόν θα αισθάνησθε διατρέχον τά ευαίσθητα ύμών μέλη, ένθουσιασμός θεός θα καταλαμβάνη τήν νεαράν ύμών ψυχήν και δεν άμφιβάλλω ότι κέντρον φιλοτιμίας και ζήλου θα έξάρη τώ ελληνικόν ύμών φρόνημα, θα ενισχύση τήν πρακτικήν ύμών δύναμιν και θα άνυψώση ύμας υπεράνω των παρελθουσών γενεών.

Ταύτην τήν όδόν έδίδαξαν με οί σεμνοί ούτοι άνδρες, οίτινες και προσήλθον σήμερα, ίνα ιδωσιν, αν εις άγαθήν γήν έσπειραν τόν σπόρον τής γενναίας αύτων διδασκαλίας· προς τούτους όμως ούδέν πω έχω άντάξιον ν' άνταποδώσω, ειμή εάν τι δια τής από σήμερα αρχομένης διδασκαλίας μου καταστώ ύμιν ώφέλιμος. Είς ταύτην τήν όδόν ενίσχυσάν με οί σεβαστοί μοι ούτοι Προστάται, οίτινες τή συστάσει αύτων τούτων των γερασμίων διδασκάλων μου αναλαβόντες με επί των ευεργετικών αύτων πτερύγων έχόμισάν με εις χώρας σοφάς, ένθα έμπειροτάτους ευρον ξεναγούς, ένθα ευρον τόν κράτιστον και ένθουσιωδέστατον ήγεμόνα τής όδοϋ ταύτης, τόν μέγιστον μυσταγωγόν τής προγονικής ήμών σοφίας Τσέλλερων, και οίτινες, ως βλέπετε, ού παύονται έτι και νυν βαστάζοντές με επί των πτερύγων αύτων και προτρέποντές με προς τήν όδόν ταύτην. Ταύτης τής προς τοιούτους ευγενεστάτους αγώνας άγούσης, αλλά στενής έτι και ανωμάλου όδοϋ υπισχνοϋμαι να γένωμαι ύμιν όδηγός. Εάν κατορθώσωμεν, φίλοι όμιληταί, να καταστήσωμεν αύτην ευρυτέραν και όμαλωτέραν και ένθι- κήν, ως ήτο τώ πάλαι ή προς τήν Όλυμπίαν, θα παρασκευάσωμεν εις τήν τώ φιλοσοφείν ένθικόν χαρακτήρα έχουσαν ελληνικήν φυλήν ρα- διάν τήν όδόν προς τάς νίκας έν παντί κλάδω του έπιστητου.

